

Voorwoord

Voor u ligt een bundel met informatie over de geschiedenis van de Dorpskerk van Sint Laurens. Hierin is een artikel uit het bulletin van de Stichting Oude Zeeuwse kerken uit 1989 verwerkt. Dit is aangevuld met recentere informatie, foto's en historische afbeeldingen. Zo krijgt u een mooi beeld van onze historische kerk.

Het kasteel Popkensburg is gesloopt in het midden van de 19e eeuw. Ook de struiken en bomen uit tuinen en parken werden gerooid en het geheel werd omgevormd tot meer rentegevend bouwland.

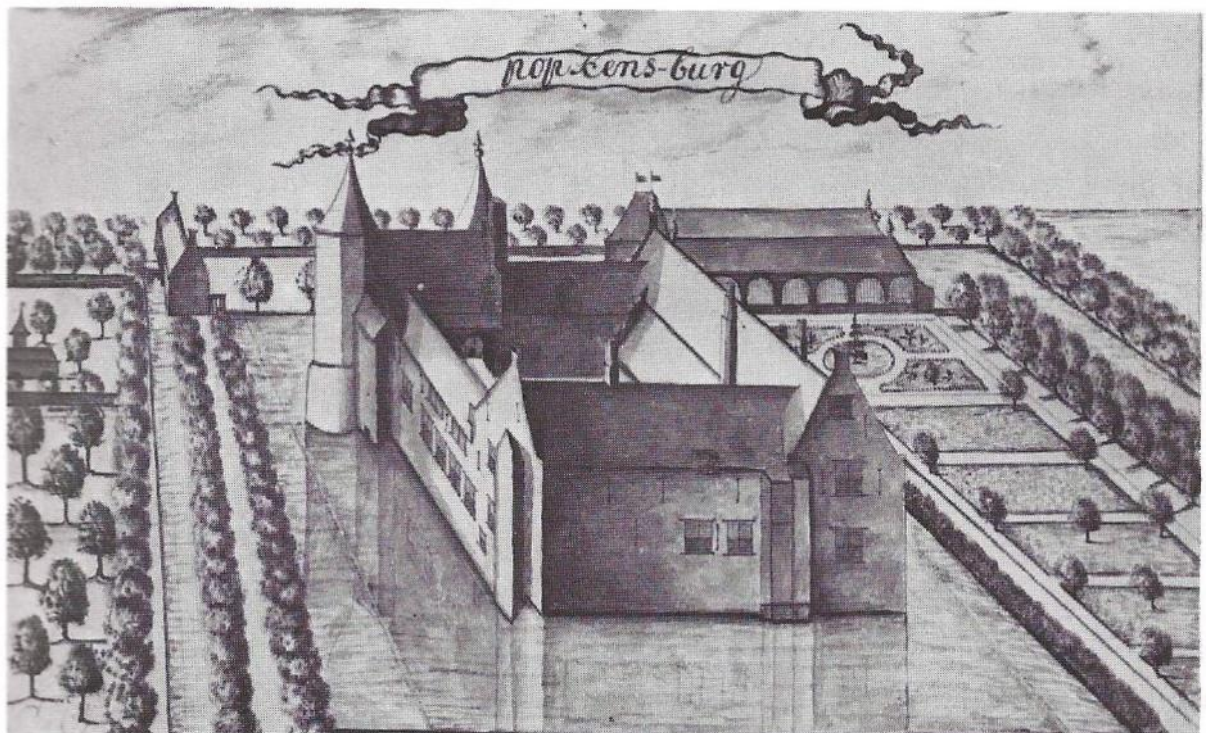
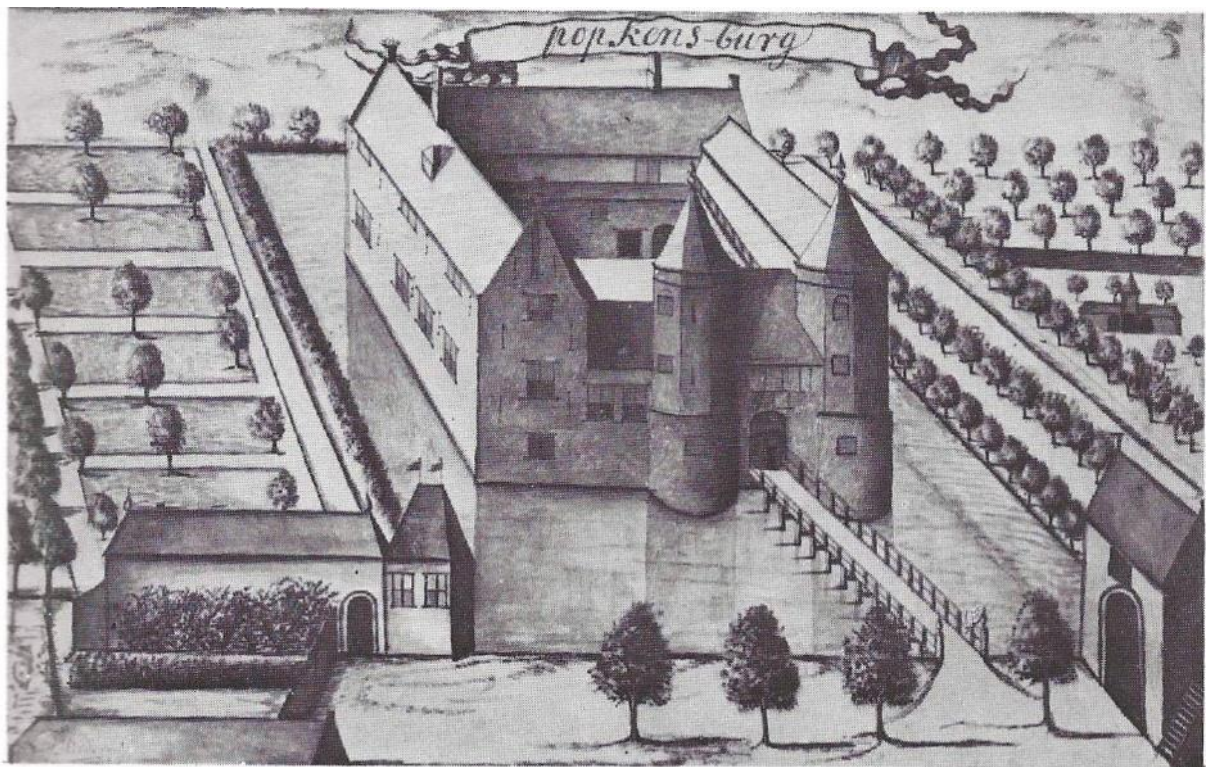
Op de plaats van het oude kasteel kwam een boerderij te staan die de naam Popkensburg droeg.

Het is nu een woongemeenschap maar de naam Popkensburg is gebleven.

Sint Laurens

2025

D.J. Louws

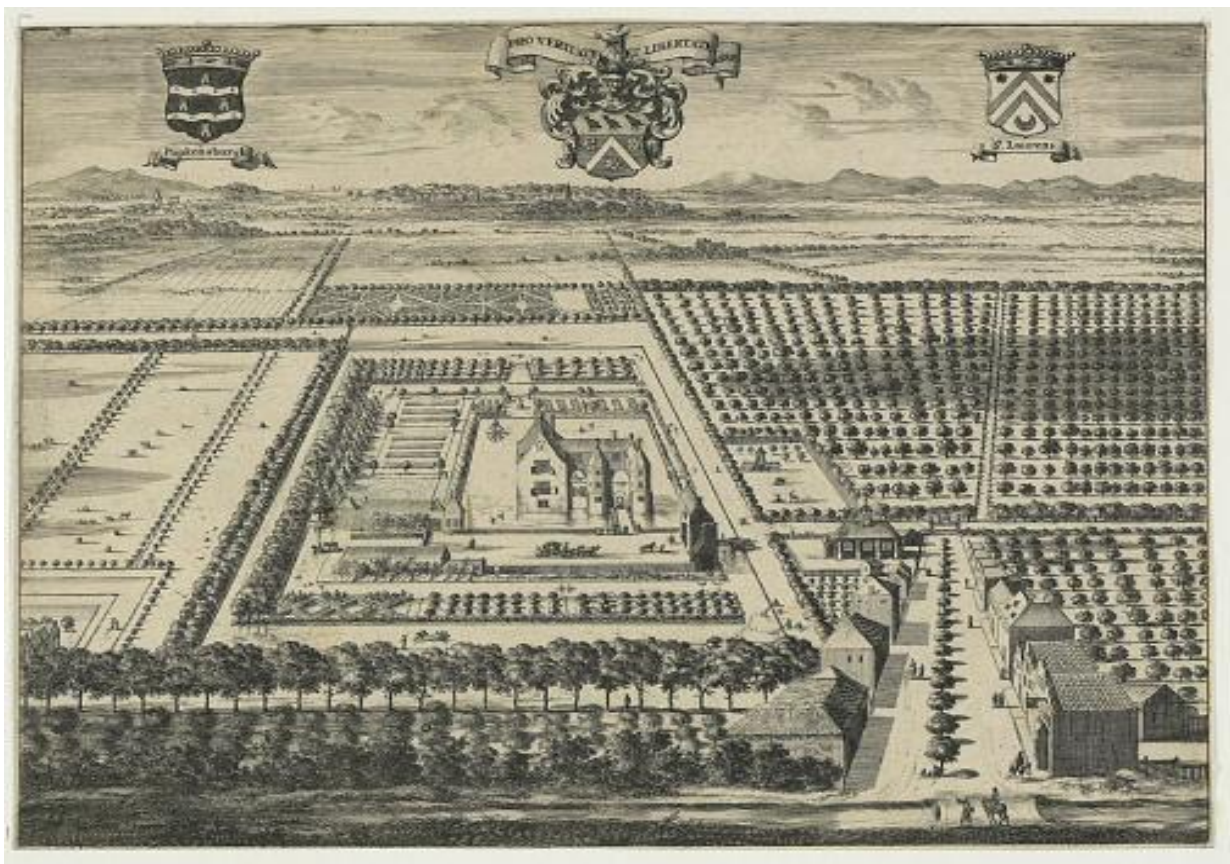
Kasteel Popkenburg in 1695, voor- en achterzijde

Artikel uit Bulletin Stichting Oude Zeeuwse Kerken nr. 22/23 zomer 1989 door
mw. I.H. Vogel – Wessels Boer

Artikel met toestemming overgenomen.

De Nederlands Hervormde Kerk te Sint Laurens

Het dorp Sint Laurens is ontstaan uit de bebouwing rond het kasteel Popkenburg. Het kasteel en zijn bewoners hebben een belangrijke rol gespeeld in de geschiedenis van het dorp en de kerk van Sint Laurens. Daarom wordt in het navolgende eerst in het kort wat gezegd over het ontstaan en de geschiedenis van het kasteel alvorens nader in te gaan op de historie van de kerk.

Gezicht op het kasteel Popkenburg met omgeving. Rechts van het slot staat de in 1644 gebouwde kerk met daaronder de Van Cittersstraat.
Kopergravure uit de Cronyk van Smallegange.

Het kasteel

Het kasteel Popkensburg is mogelijk in het midden van de 13^e eeuw gebouwd door Jan van Popkensburg. Deze Jan was hier geen onbekende, hij komt in verschillende documenten voor. Zo wordt hij in een charter van 1294 genoemd als de vroegere commandeur van Zandvoorde, een convent van de Duitse orde, dat in 1271 in de parochie Brigdamme was gesticht.

In een ander stuk koopt Jan grond in de heerlijkheid Popkensburg.

Hij verblijft dan echter in het Duitse Huis te Utrecht, waar hij waarschijnlijk eind 13^e eeuw ook is overleden.

Na Jan van Popkensburg is de eerstvolgende bekende bezitter van het kasteel Claes van Borssele (ca. 1299 – 1357). Het kasteel en de heerlijkheid, geleidelijk aan door koop verkregen, blijven tot begin 16^e eeuw in handen van deze familie. De volgende eigenaar is het Huis van Bourgondië, daarna in 1567 het geslacht Van Tuyl van Serooskerke.

Links Catharina Fourmenois (1598 – 1668) en rechts Pieter Boudaen Courten (1594 – 1668)

In 1612 verwerft de stad Middelburg het ambacht Sint Laurens. Het kasteel wordt in 1621 aangekocht door Walter Fourmenois.

Bij zijn overlijden in 1653 gaat het over op zijn zuster Catharina, echtgenote van Pieter Boudaen Courten.

In 1679 wordt de heerlijkheid Sint Laurens gekocht door Johan Boudaen Courten zodat kasteel en ambacht weer in één hand zijn. Door vererving, Anna Sara Boudaen Courten is gehuwd met Jacob van Citters, komt het in 1762 in het bezit van de familie van Citters.

Het kasteel werd in 1863 afgebroken. Het enige wat er thans nog rest is de naam, die voortleeft in de na vele verbouwingen nog aanwezige kasteelboerderij.

De Middeleeuwse kerk

Ten behoeve van de bewoners van Popkensburg en van de omgeving daarvan, werd ten oosten van het kasteel een kerk gesticht.

Deze was gewijd aan Sint Laurentius. Naar aanleiding van deze naamgeving stelt

A. Meerkamp van Embden in zijn artikel "de oudste geschiedenis van Popkensburg en Sint Laurens" dat Jan van Popkensburg de stichter moet zijn geweest.

Deze Jan was namelijk wellicht een telg uit het geslacht Popken wier stamburcht in het dorp Lauerens in Oost Friesland lag. De eerste schriftelijke vermelding van de kerk is echter van 1323. Dit is de tijd dat de familie Van Borssele van Brigdamme eigenaar van het kasteel was. Mogelijk heeft Claes van Borssele in 1353 de kerk herbouwd.

Over de kerk ten tijde van de Middeleeuwen is zeer weinig bekend. Wel weet men dat ze een dochter was van die van Brigdamme. Na de verwoesting van de kerk van Brigdamme in 1652, in brand gestoken door Leunis Dommis ook wel Leunis Keyre genoemd, werden de parochies van Sint Laurens en Brigdamme samengevoegd.

In de kerk bevond zich een O.L.V. altaar, waaraan een broederschap was verbonden.

Detail uit het panorama van Walcheren uit 1550 met links Sint Laurens en vervolgens Schellach, Buttinge en Breedam (Brigdamme). Bovenaan ziet u nog een stukje Arnemuiden.

Op het panorama van Walcheren, onderdeel van *Descriptio Zelandiae* van Antoon van de Wijngaerde uit 1550, is een kerk met veelzijdig koor te zien.

Nader detail uit het panorama van Walcheren.

U ziet hier de oude kerk van Sint Laurens met links ervan het kasteel Popkensburg.

Verdere afbeeldingen van deze kerk zijn er niet.

Op 22 augustus 1566 brak in Middelburg de Beeldenstorm uit.

Na enige uren flink huisgehouden te hebben in Middelburg trokken de beeldenbrekers het platteland van Walcheren op. De eerste kerk die op hun pad lag was die van Sint Laurens.

In hoeverre de kerk toen schade heeft opgelopen is niet bekend. Het beleg van Middelburg (1572 – 1574) zal veel desastreuzer gevolgen gehad hebben. Omdat deze oorlogshandelingen waarschijnlijk het einde hebben betekend van de oude kerk van Sint Laurens mag daar samenvattend het volgende over worden opgemerkt. Het eiland Walcheren met de steden Vlissingen en Veere was grotendeels in handen van de geuzen. De Spanjaarden stelden alles in het werk om Middelburg te ontzetten. De heren van Popkensburg, Arent van Valkenstein en Philibert van Serooskerke, stonden aan de Spaanse kant.

Gravure van de kerk van Sint Laurens vervaardigt door Hendrik Spilman naar een tekening van Cornelis Pronk uit 1743. Hierop zijn te zien: links aan de voorzijde van de kerk het houten portaal met daarboven een raam en op het dak de, in 1784 verwijderde, knoppen.

Op Popkensburg lag een sterke Spaanse bezetting. Herhaaldelijk werden vanuit Veere of Vlissingen aanvallen ondernomen om het kasteel te onzetten die echter allen mislukten.

Om te voorkomen dat troepen zich er schuil zouden houden werden de meeste kerken op Walcheren verwoest.

De kerk van Sint Laurens lag dichtbij het kasteel.

Het lijkt daarom niet onaannemelijk te veronderstellen, dat ze in deze tijd verwoest is.

Temeer is dit waarschijnlijk omdat uit latere geschriften is gebleken dat Sint Laurens niet meer in het bezit was van een bedehuis.

Vorbereiding bouw nieuwe kerk

Vanaf 1576 was in Holland en Zeeland de Gereformeerde Kerk de enige, van overheidswege erkende, kerk. In Zeeland bezat de Overheid en de ambachtsheer grote macht in kerkelijke zaken. Zij verleenden geldelijke steun voor traktementen van predikanten en voor het stichten en in stand houden van kerken en pastorieën.

Vaak werd bij octrooi een tijdelijke belasting ingevoerd om aan het benodigde geld te komen. Om een predikant te kunnen benoemen was allereerst toestemming nodig van de Staten van Zeeland.

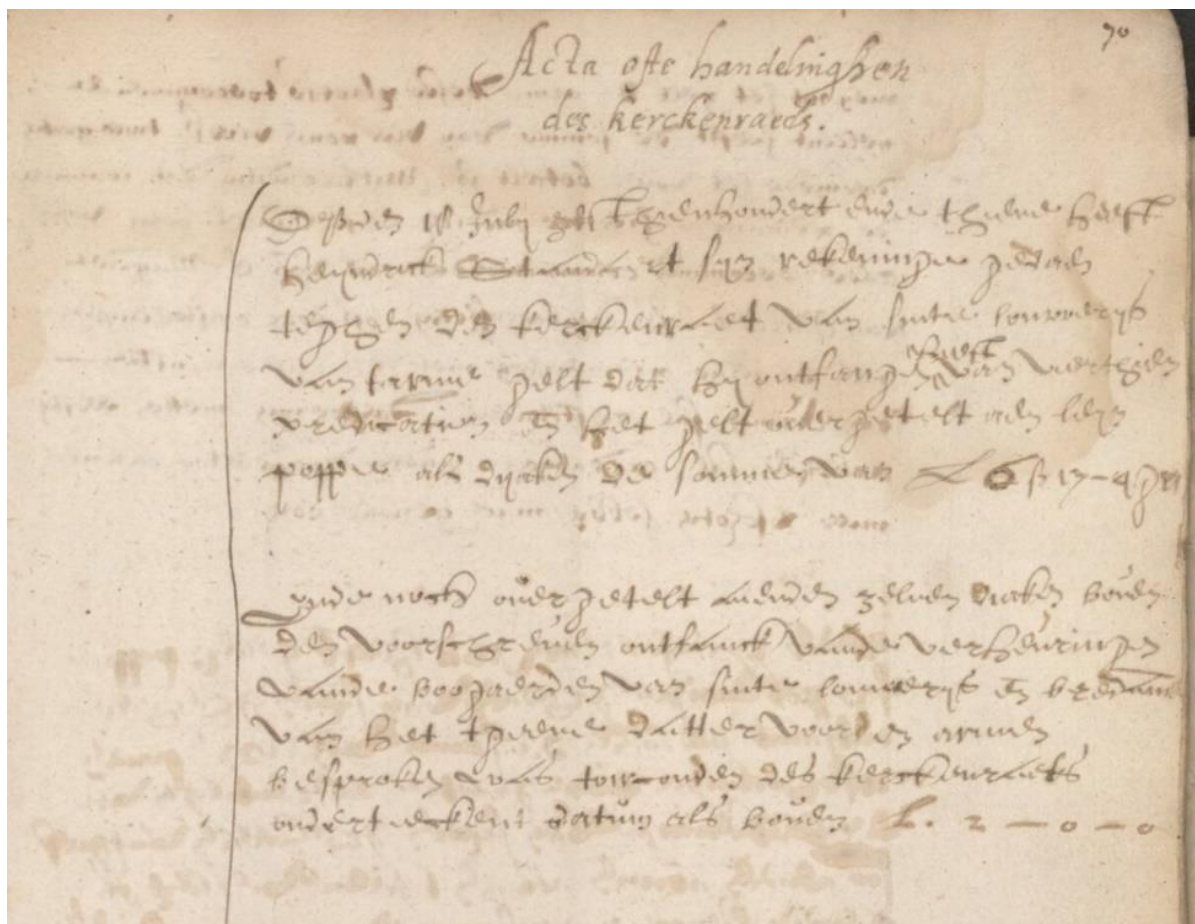
Daar Sint Laurens niet meer over een eigen kerk beschikte kerkten de protestanten uit Sint Laurens in Gapinge of Serooskerke.

In deze plaatsen hadden de kerken tijdens het beleg van Middelburg weinig te lijden gehad en waren met overheidsgeld voor de protestantse eredienst ingericht.

De ingezetenen van Sint Laurens vonden deze situatie niet ideaal en wendden zich tot de overheid om een eigen plaats van samenkomst en een eigen kerkenraad te verkrijgen.

Op 9 april 1610 beschikten de Gecommitteerde Raden van Zeeland, dat voortaan zondagsmorgens een kerkdienst te Sint Laurens zal worden gehouden waar een predikant van Middelburg, Veere of Arnemuiden per toerbeurt zal voorgaan.

De eerste predicatie vond plaats op 18 april 1610, terwijl de eerste kerkenraad werd gevormd op 13 juni 1610. Als kerk werd een woonhuis gelegen op 's Heerenvroom binnen de parochie ingericht. Dit huis heeft tot 1 januari 1645 dienst gedaan als kerk, waarna het is afgebroken en er een nieuw huis is opgetrokken. De vervulling van de predikbeurten verliep niet altijd even vlot.

Notulen van de kerkenraad van 18 juli 1610

De vertaling:

Op den 18 july zesthienhondert thiene heeft Heyndric

Standaert syn rekeninge ghedaen

tegen den gheheelen kerckenraet van St Lourys vanwege

het [doorgehaald] den armenghelt van 14

predicatie ende het gelt overghetelt aen Leys

Poppe als diaken, de somma van 6-7-14 (ponden Vlaams, schellingen, groten)

Noch boven de voorgeschreven somma overghetelt aen den selven diaken present den selven kerckenraet van de verheuringen

van de boogaerden van St Lourys ende Bredamme

van 't gunt datter voor den armen van Sinte Lourys

besproken was, de somma van 2-0-0 (ponden Vlaams)

- De bedragen zijn in ponden Vlaams, een rekeneenheid in die tijd.
1 pond Vlaams = 6 gulden, een schelling is 30 cent een grote is 2,5 cent.
6-17-4 = 41,20 gulden
2-0-0 = 12 gulden

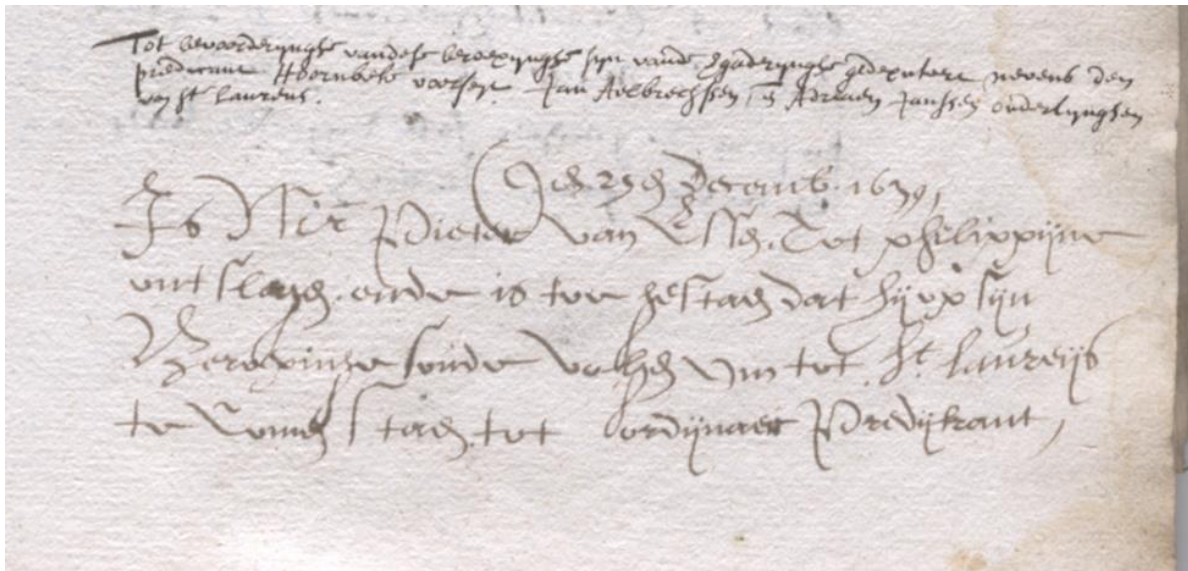

Het interieur van de kerk voor de restauratie van 1952 met ter weerszijden van de preekstoel (1644) de bochten met luifels, het witgeschilderde doophek (1644) en het gewelfde plafond (1872). (foto: les Lamain, Zeeuws Documentatiecentrum)

Men was bang dat de gemeente zou verlopen, zodat in 1620, 1629, 1632 en 1635 pogingen werden gedaan een eigen predikant te krijgen.

Deze verzoeken aan de Staten van Zeeland werden gesteund door de Statenafgevaardigden van Middelburg. Aangezien ze op niets uitliepen, heeft de Classis Walcheren twee predikanten afgevaardigd om bij de Staten van Zeeland de noodzakelijkheid van een predikant te Sint Laurens te bepleiten. Toen ook de Eerste Edele, Joh. de Knuyt, een gunstig advies gaf, werd op 28 oktober 1639 eindelijk toestemming verleend om een predikant te benoemen.

Het beroepingswerk was opgedragen aan het Collegium Qualificatum, bestaand uit kerkenraad, afgevaardigde van de plaatselijke overheid en de ambachtsheer (Middelburg), die twee stemmen had. De keuze viel op Pieter van Essen, predikant te Philippine en zoon van een burgemeester van Middelburg.

Den 29en December 1639

Is Mr Pieter van Essen tot philippijn
ontslagen ende is toegestaan dat hij op zijn
beroepinge zoude volgen om tot St. Laureijs
te comen staan tot ordijnaer Predikant

Detail uit het notulen boek van 29 december 1639 met daarbij de vertaling

Pieter van Essen trok vele toehoorders ook uit omliggende gemeenten, zoals Middelburg.

Het huis, dat als kerk werd gebruikt, was te klein voor zoveel kerkgangers. Bovendien vreesde men voor een ongeluk daar het in een vervallen staat verkeerde. De kerkenraad besloot daarom om zich op 11 maart 1640, door middel van een deputatie, bestaande uit de predikant en een ouderling, tot de ambachtsheer (de burgemeester van Middelburg) te wenden voor advies.

Naar aanleiding van dit overleg benoemde Middelburg een commissie die de resterende muren van de Middeleeuwse kerk moest inspecteren. De uitkomst van dit onderzoek was dat 'voorsz. staande muren nog sterk en suffisant bij haer zijn bevonden' en dat naar goede 'apparentie' met de werklui die betrokken waren bij de inspectie besloten en 'geresolveert' wordt een nieuwe kerk op de muren te bouwen.

Op 22 maart 1640 valt dan ook het besluit over te gaan tot herbouw van de oude kerk. Waarom op dat moment niet direct tot uitvoering van deze beslissing is overgegaan, is onbekend. Eerst op 7 juni 1642 wordt weer iets vernomen over de nieuwe kerk. De Raad van Middelburg verleent dan toestemming om met een intekenlijst voor het inzamelen van gelden voor de bouw van de kerk rond te gaan. Weer stagneert de zaak en Sint Laurens wendt zich eind 1643 met een request tot Middelburg. Op 2 januari 1644 beslist de Raad van Middelburg dat de oude modellen en op papier gezette concepten voor de bouw van de kerk opnieuw, samen met Sint Laurens, bekeken zullen worden. Tevens zal worden nagegaan hoeveel de voornaamste ingezetenen van Sint Laurens en andere geïnteresseerden willen bijdragen.

Reeds op 3 januari 1644 verschijnt burgemeester Elfsdijck van Middelburg in de kerkenraadsvergadering. Hij deelt mede, dat Middelburg zeer welwillend tegenover de bouw van de kerk staat en de kerkenraad met de thesauriers moet overleggen. Voor een vlotte afwerking kan naar zijn oordeel het beste een deputatie uit de kerkenraad worden gevormd. Deze vaardigt de predikant en twee ouderlingen af. Na enige keren overleg tussen de thesauriers en de deputatie komt Sint Laurens op 3 februari 1644 met het volgende voorstel: de kerkenraad is genegen de gehele bouw voor haar rekening te nemen als Middelburg naast het bedrag van de intekenlijst nog £ 500 wil bijdragen.

De Raad van Middelburg kan met dit voorstel akkoord gaan mits Sint Laurens van de Gecommitteerde Raden van Zeeland de toestemming verkrijgt, dat zij de jaarlijkse reparaties van de kerk voor hun rekening nemen. De Gecommitteerde Raden zeggen dit toe tenminste als de kerk naar behoren is gebouwd. Zo kan dan eindelijk op dinsdag 5 april 1644 te Sint Laurens in aanwezigheid van de heren Mr. Paulus van de Perre en Paulus Janssen van Serooskerke, thesauriers van Middelburg, de aanbesteding plaats vinden. De oude muren zullen worden afgebroken en er zal een geheel nieuwe kerk worden opgetrokken.

Bouw nieuwe kerk

In het archief van de ambachtsheerlijkheid Popkenburg bevinden zich twee bestekken en condities voor de te bouwen kerk. De ene is opgesteld door Middelburg en de andere door de kerkenraad van Sint Laurens. In beide gevallen gaat het om een zaalkerkje, het type kerk dat in de 17^e eeuw vaak werd gebouwd, bekroond met een open klokkentorentje. In het Middelburgse bestek is de toren een zeskant, in het Sint Laurens een vierkant.

Gezien de overeenkomst met Middelburg is de kerk aanbesteed volgens het bestek van de kerkenraad. Volgens dit bestek moet de kerk de volgende afmetingen krijgen: lang 68 Middelburgse voeten, breed binnen de muren 34 voeten en hoog boven de vloer 21 voeten. Boven de kap een toren groot 4 voeten in het vierkant.

De stijlen van de toren dienen 23 voeten lang te zijn en de makelaar 10 voeten. Op de toren een vergulde haan en appel. Voor de ingang een houten portaal, gedekt met leien. Bij de aanbesteding wordt het timmerwerk aangenomen door Frans Snickers voor £ 380 het metselwerk door Machiel Adriaenssens en Adriaen Kerby voor £ 423 welke beiden laatste ook het leiendak en het loodgieter werk voor £ 150 aannemen.

De metselaars zijn verplicht, de muren en fundamenten van de Middeleeuwse kerk af te breken, de stenen schoon te bikken en, zover bruikbaar, te verwerken in de fundamenten. De fundamenten van het koor hoeven niet afgebroken te worden.

De kerk dient 11 steunberen en 7 vensters, 3 in iedere lange muur en één boven de ingang te krijgen.

Het gebouw komt op dezelfde plaats als de Middeleeuwse kerk te staan. Alleen had de oude kerk de ingang naar het westen, gericht op het kasteel, terwijl de nieuwe kerk een ingang naar het oosten, gericht op de dorpsstraat krijgt.

Voor er tot de bouw overgegaan kan worden moeten twee huisjes worden afgebroken. De één stond tegen een van de muren van de oude kerk en de andere in de weg op het kerkhof.

Het uit 1906 daterende orgel geplaatst voor de galerij welke in 1682 werd aanbesteed door Pieter Boudaen Courten, heer van Popkensburg en Sint Laurens. Links van het orgel is het wapen van Boudaen te zien. (foto: les Lamain, Zeeuws Documentatiecentrum)

Van het interieur van de kerk kan men zich een beeld vormen aan de hand van de kerkenraadnotulen en de bewaard gebleven bestekken voor het binnenwerk en de preekstoel.

Het binnenwerk wordt aangenomen door Frans Snickers voor £ 108. Hiervoor moet hij langs de muren rondom een bank maken en daarboven een beschot van 5 voeten hoog. Buiten de tuin (de omheinde ruimte rond de preekstoel) moet het beschot van goed grenen en in de tuin van goed droog wagenschot (eikenhout) worden gemaakt. De muren boven het geschoot worden gewit. Het doophek, met twee deuren, moet van eikenhout en zo breed als de kerk worden gemaakt met negen stijlen waarop ronde bollen en zoveel gedraaide pilaren als er nodig zullen zijn.

Aan dit hek zal een grenen bank worden gemaakt. Bij het binnenwerk behoorde ook nog de levering van 3 lessenaars en het maken van een portaal voor de ingang.

Dit portaal had de volgende maten: 7 voet diep, 11 voet breed en 9 voet hoog en gedekt met een leiendak.

De preekstoel, die tegen de westmuur geplaatst moest worden, werd op 14 september 1644 aanbesteed aan Adriaen van Deelen voor £ 34 en diende in 8 weken geleverd te worden. In het bestek staat dat de stoel, qua vorm, als decoratie gelijk moet worden aan die in de Oude Kerk te Middelburg nl. zeskantig met 'poortkens' gesneden en gemaakt van goed wagenschot dat heel droog en niet 'speckigh' noch wormstekig is. Alleen moet hier de bovenste lijst rond en vol in de kanten gemaakt worden met een gesneden 'vase'. Boven de stoel moet een hemel (of klankenbord) met een lijst en daaraan een vaas met 'appeltjens', zoals aan de lijst van de stoel en onder in het midden ervan een roos.

Dit klankbord moet 2 voet kleiner zijn dan die in de Oude Kerk. Achter de stoel moet een achterpaneel, op dezelfde manier gedecoreerd als de stoel, komen. Voorts moet de aannemer in deze stoel een deur maken en daarvoor ook een slot en hanger, gelijk aan die van de stoel van de Oude Kerk, leveren.

De preekstoel en het doophek zijn in de Franse Tijd, toen er een belasting op eikenhout rustte, wit geschilderd. De verflaag is bij de preekstoel rond 1920 verwijderd, bij het doophek bij de restauratie van 1952. Bij de bouw werd er voor de preekstoel nog een lessenaar en een 'santlooperhuysken' geleverd. Tijdens de bouw van de kerk werd er tegen de westmuur een consistorie opgetrokken die tot 1928 in gebruik is geweest. Hij werd toen te klein bevonden. Na enige discussie in de kerkenraad besloten hem af te breken en een nieuwe op te bouwen over de hele breedte van de westmuur waardoor 3 meter werd gewonnen. De architect was E.W. Neugebauer en de aannemer C. Roose voor fl 2046,00. De stenen van de oude consistorie zijn afgebikt voor de fundering. Aan de eerste steenlegging op 29 augustus 1928 door A. Francke, president kerkvoogd, herinnert een gedenksteen geplaatst in de noordmuur.

De bouw en de inrichting van de kerk zijn voorspoedig verlopen. Op 1 januari 1645 is deze zover gereed dat er voor de eerste keer in gepreekt kan worden. Uit de notulen van de vergadering van 14 februari blijkt dat de kerk tot volle tevredenheid is opgeleverd. De totale bouwkosten hebben £ 1395:6:2 (ca. fl 8400,00) bedragen. Om deze te voldoen kon de kerkenraad over de volgende gelden beschikken:

- £ 500 van de stad Middelburg
- £ 522:15:5 van de intekenlijst. Walterus van Fourmenois, eigenaar van het kasteel Popkensburg, is met £ 100 de hoogste intekenaar.
- £ 26:2:4 van de extra belasting, ingesteld vanwege de bouw, op bier.
- £ 268:1:5 van de diaconie. Bovendien heeft de diaconie nog gelden voorgeschooten om rekeningen van Frans Snickers te voldoen.

De boeren uit Sint Laurens hebben een bijdrage geleverd door het kosteloos vervoer (waarvoor ze opgeroepen waren) van de materialen. De stad Middelburg heeft, afgezien van

geld, nog een gebrandschilderd raam geschonken. Op dit raam, voor £ 9 vervaardigd door de Middelburgse glasschilder Cornelis Barlaer, stond het stadswapen. Waar het raam was geplaatst is niet bekend, evenmin wanneer het uit de kerk is verwijderd. Tevens heeft Middelburg op kosten van de stad een luidklok laten gieten bij Johan Burgerhuis te Middelburg. Op de klok stonden de namen van de burgemeesters en Thesauriers van Middelburg en de spreuk 'Soli Deo Gloria Johannes Burgerhuis me fecit 1646'. Ze heeft tot 1934 dienst gedaan.

Op verzoek van B&W van Sint Laurens is de klok, die toen reeds enige tijd gebarsten was, vervangen door een nieuwe, gegoten bij de firma Bergen te Midwolda.

Daarop stond 'Soli Deo Gloria' en werden ook de namen van de predikant en de kerkvoogden vermeld.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd deze klok op 28 juli 1942 gevorderd.

De kerkenraad ontving 30 november 1947 een schrijven van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg met het bericht dat de luidbel naar Duitsland was vervoerd en aldaar gesmolten. Ten gevolge hiervan wordt op 31 oktober 1948 besloten een nieuwe luidklok te bestellen bij de firma Bergen te Midwolda. Daarop komt het opschrift 'Sint Laurens 1949 Soli Deo Gloria'. De Staten van Zeeland schenken in 1644 op verzoek van de kerkenraad van Sint Laurens een ijzeren klok (uurwerk). Deze is geleverd door Jan Andriessen voor de som van £ 28:11:9.

Het oude uurwerk uit 1644

De luidklok uit 1949

Tegelijkertijd met de kerk laat de predikant een huis bouwen, kosten £ 1192:11:7.

Deze pastorie is tot 1758 eigendom geweest van de opeenvolgende predikanten.

Dan wordt zij door de diaconie gekocht en aan de predikanten verhuurd.

In 1872 wordt de pastorie overgedragen aan de kerkelijke administratie.

De kerkenraad besluit in 1934 de pastorie af te stoten en een nieuwe te bouwen.

De Van Cittersstraat met de oude pastorie.

Galerij

Uit de archiefstukken blijkt dat het aantal zitplaatsen in 1681 niet meer toereikend is. De kerkenraad richt zich dan tot de Gecommitteerde Raden van Zeeland met het verzoek een galerij te mogen bouwen nu er toch onderhoudswerkzaamheden aan de kerk worden verricht, waardoor de kosten niet zo hoog zullen worden.

De Gecommitteerde Raden beschikken negatief. De behoefte aan ruimte is kennelijk zo groot, dat besloten wordt de galerij op kosten van de kerk te laten bouwen.

Johan Boudaen Courten, sinds 1679 heer van Sint Laurens en Popkensburg, besteedt op 16 september 1682 een galerij aan voor £ 70. In de rekening van de diaconie van het jaar 1683 komt een post voor van £74:16 voor het 'opmaken van een galderie' in de kerk.

Uit het bestek blijkt dat de galerij, tegenover de preekstoel langs de oostmuur, en de wenteltrap geheel van eikenhout moeten worden vervaardigd. Op de galerij moet langs de muur een vaste bank worden gemaakt en moeten ook nog 7 zitbanken worden geplaatst. De vier nu nog aanwezige wapens bij het orgel herinneren aan Johan Boudaen Courten, heer van Sint Laurens en Popkensburg. Van links naar rechts zijn het de wapens van: Hoeufft (Anna Maria Hoeufft, echtgenote van Johan Boudaen Courten), Sint Laurens, Popkensburg en Boudaen Courten.

Bochten (kerkbanken)

Al direct na de ingebruikname van de kerk in 1645 besluit de kerkenraad, dat zowel de vrouw van de heer Fourmenois (heer van Popkensburg) naast haar man, als de vrouw van de predikant over een eigen zitplaats binnen de tuin moeten kunnen beschikken.

Hortensia del Prado, echtgenote van Jean Fourmenois. overleden 1629,
moeder van Catharina Fourmenois

Verder zijn alle banken eigendom van de kerk. Op 11 april 1745 verzoekt de heer d'Assonville, heer van Brigdamme (Brigdamme behoort kerkelijk bij Sint Laurens) of hij de vrouwenbocht van vier plaatsen met daarnaast een stoel voor een dienstmaagd tegen het doophek aan mag laten plaatsen.

De kerkenraad staat dit toe onder voorwaarde , dat het bocht van achteren niet hoger zal zijn dan een gewone stoel in de kerk en dat het tegen het doophek aan de noordzijde van de kerk zal worden geplaatst. Tevens zal voor iedere zitplaats in het bocht jaarlijks aan de diaconie fl 1,00 moeten worden betaald. Bovendien zullen deze zitplaatsen niet automatisch bij het overlijden van de heer d'Assonville overgaan op zijn erfgenamen. Hiervoor zal, na een speciaal verzoek, toestemming van de kerkenraad moeten worden verkregen. De heer d'Assonville gaat met deze voorwaarden akkoord. Buiten medeweten van de kerkenraad laat hij echter de stoel vervallen en laat een bocht van vijf zitplaatsen vervaardigen.

De heer Grigorie, ambachtsheer van Brigdamme, schrijft op 28 april 1787 dat het bocht in de kerk van Sint Laurens ten dienste van de vrouw van de heer d'Assonville, gewezen ambachtsheer van Brigdamme, door hem ter beschikking van de kerkenraad wordt gegeven. De kerkenraad besluit het dan ter beschikking te stellen aan de heer J. van Citters, ambachtsheer van Sint Laurens en Popkensburg, in ruil voor een ander bochtje en twee

stoelen die gebruikt worden door de bedienden van de ambachtsheer. De heer van Citters is hiervoor niets aan de diaconie verschuldigd.

De heer van Citters, sinds 1762 ambachtsheer van Sint Laurens, had nog een andere bocht in zijn bezit. Op 8 januari 1764 laat hij namelijk, bij monde van de predikant, aan de kerkenraad weten, dat de ambachtsherenbank te klein is voor zijn familie en verzoekt het aantal zitplaatsen uit te breiden.

De kerkenraad is hier gaarne toe bereid. Wel zal de dominee bij het overbrengen van het besluit van de kerkenraad de ambachtsheer moeten wijzen op de hem niet onbekende zware financiële lasten van de diaconie. De ambachtsheer verklaart zich hierop bereid de onkosten voor de uitbreiding op zich te nemen.

Uit de kerkenraadnotulen van 1800 blijkt de toenmalige ambachtsheer, de heer

J. Verheye van Citters, de beschikking te hebben over drie bochten met in totaal 11 zitplaatsen. Een bank met vijf zitplaatsen staat tegen het doophek en de twee anderen staan tegen de zuidmuur aan weerszijde ervan. In de tuin bevinden zich verder nog de bochten voor de kerkenraadsleden, gelegen tegen de westmuur ter weerskanten van de preekstoel en het bocht voor de predikantsvrouw aan de noordmuur.

In 1794 verkrijgen schout en schepen van Brigdamme toestemming om een bank voor negen personen naast laatstgenoemde bank te plaatsen. Hij moet qua vorm, fatsoen en beschildering gelijk zijn aan die van de wet (plaatselijke overheid) van Popkensburg.

Op de bank mag het wapen van 'Breedamme' of de woorden ' 't gerecht van Breedamme' worden geplaatst. Waar de wetsbank van Sint Laurens heeft gestaan is niet bekend. Buiten de tuin bevonden zich langs de muren de zgn. mannenbochten. Alle bochten tegen de muren waren zowel binnen als buiten de tuin voorzien van een luifel. In het midden van de kerk stonden stoelen, dit in verband met het begraven in de kerk. Blijkens de notulen werden in 1896 ook hier banken geplaatst. Bij de restauratie van 1952 zijn de bochten en luifels, die in een slechte staat verkeerden, verwijderd en vervangen door nieuwe banken onder het motto, dat restaureren duur is en de kerkvoogdij thans voor jaren van kostbare reparaties aan zitplaatsen is gevrijwaard.

Het kerkhof en de wapenborden

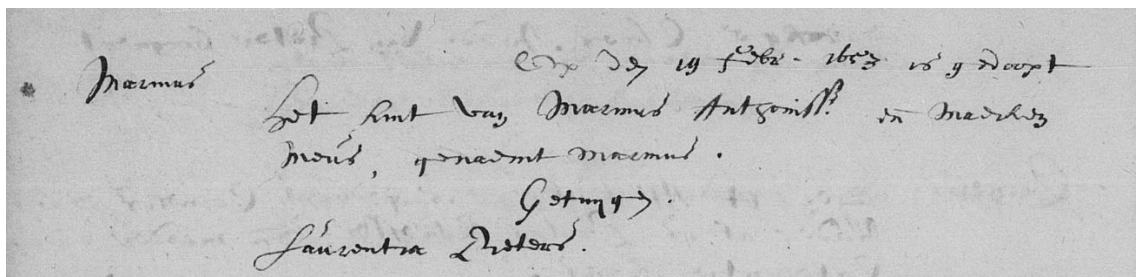
Rond de kerk lag het kerkhof waar in 1645 een muur omheen werd gebouwd. De voormuur, strekkende langs de dorpsstraat, werd door de kerkenraad uitbesteed aan Jacob Snickers. In het muurtje dienen twee poortjes te komen; een grote waar een lijk doorgedragen kon worden en een kleine. De zijmuren moesten op kosten van de huurder van het huis, dat op het kerkhof stond, worden opgericht. De voormuur werd in 1894 afgebroken en vervangen door een ijzeren hek.

Bij de restauratie van 1952 werd er weer een stenen muur langs de straatzijde opgetrokken. Op het kerkhof waren notenbomen geplant waarvan de diaconie jaarlijks inkomsten had door de verkoop van noten en hout. Vanwege deze inkomsten waren de kerkhoven op het

platteland vaak dicht beplant. De bomen stonden op vele plaatsen tot dicht aan de kerkmuren. Dit leidde niet alleen tot vocht in de gebouwen maar ook tot aantasting van de muren.

Ten gevolge hiervan vervaardigden de heren Gecommitteerde Raden van Zeeland, die veelal belast waren met het onderhoud van de kerken, in 1760 een resolutie uit. Voor het behoud van de kerken werd bepaald dat voortaan geen bomen op kerkhoven mochten worden geplant, als ze niet tenminste twee roeden van de muren kwamen te staan.

Bovendien moesten alle bomen, die binnen deze voorgeschreven afstand van twee roeden stonden, het komende winterseizoen verdwijnen. In Sint Laurens werden daarom vier notenbomen gekapt.

Aantekening in het doopboek van de doop van Marinus Marinissen op 19 februari 1653 met daarboven zijn grafsteen in de kerk.

Al direct bij het gereedkomen van de kerk wordt het begraven erin toegestaan.

De kosten hieraan verbonden zijn £ 2 voor een volwassene en £ 1 voor een kind.

Wie een eigen graf wilde, moest daar eveneens voor betalen: voor een graf met de afmetingen van 6 voet lang 3 voet breed £ 5, voor een dubbel graf eens zo veel.

Het graf moet op eigen kosten worden geopend en nog dezelfde dag met kalkmortel worden gesloten. Des zondags hoeft het graf niet meteen gesloten te worden en mag pas na de tweede predicatie worden geopend. Volgens de rekeningen van de diaconie vond de eerste begrafenis in de kerk plaats in 1656.

Het is niet bekend of tot de invoering van de nieuwe begrafeniswet in 1830, waarbij begraven in de kerk verboden werd, daarin doden zijn bijgezet.

Mr. J. Verheye van Citters, heer van Sint Laurens en Popkensburg, overleden 17 juli 1823, werd te Sint Laurens ter aarde besteld bij zijn grafsteen. Zijn grafsteen is rechts van het portaal in de buitenmuur aangebracht. Middelburgers lieten zich ook wel te Sint Laurens begraven, omdat hier de kosten lager waren.

Bij de restauratie van de kerk in 1952 kwamen er twee grafstenen tevoorschijn. Op de ene stond; 'Hier leght begraven Marines Marinissen Overleden den 28 April 1706 In de houderdom van zijn 53ste jaar.' Op de andere; 'Begraafplaatze van Vrouw Catharina Elisabet Roman, weduwe wijlen den WelEdelen Gestengen Heer Mr. Abraham van der Cruijse, in zijn weledele leven Raatsheer in den Hoogen Raad etc. Overleden den 9 september 1752.

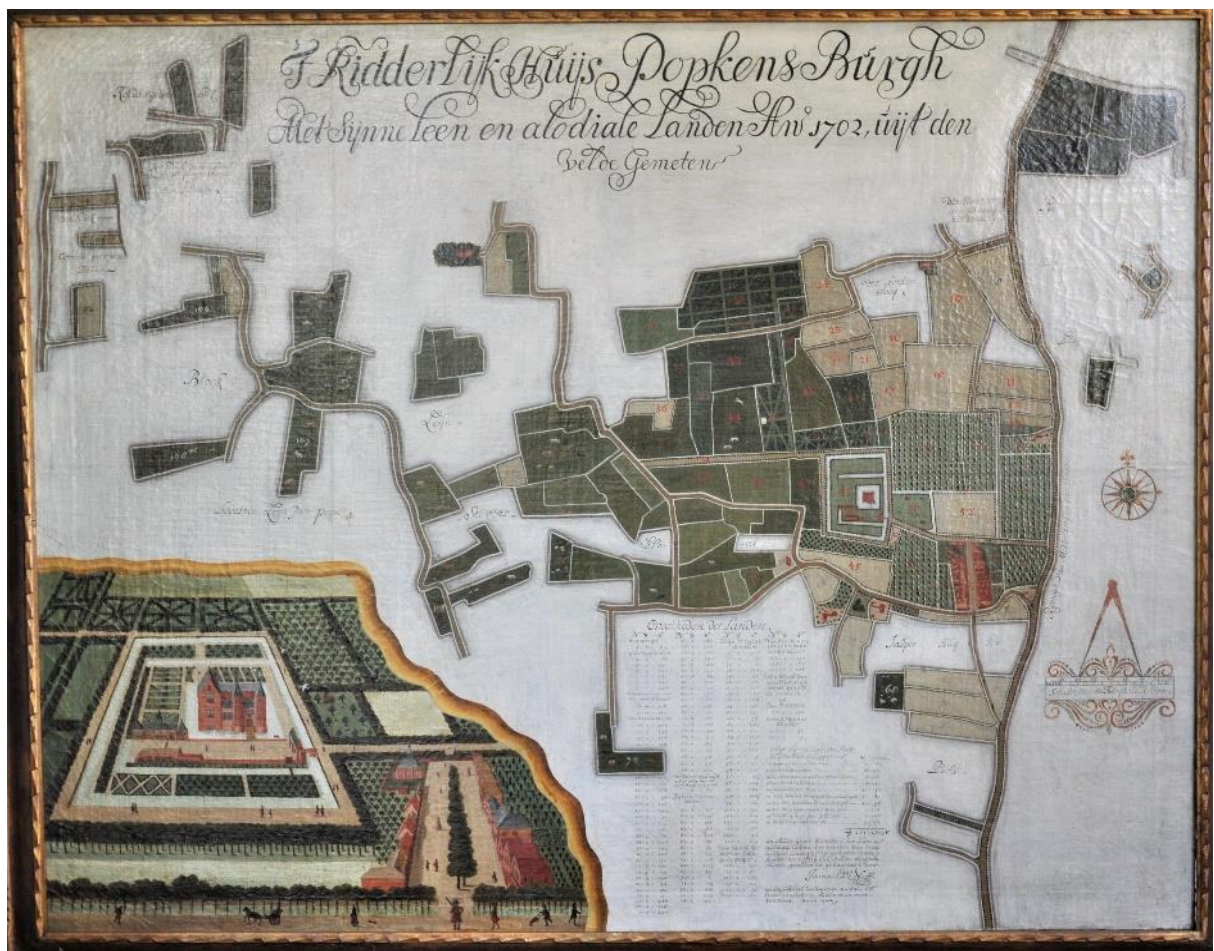
Ook van Vrouwe Maria Elisabeth Morelyon, gebooren van der Cruijse, haare dogter, overleden den 25 mei 1782'.

Wat nu nog herinnert aan het begraven in de kerk zijn zes rouw- of wapenborden die aan de wand hangen. Was iemand in de kerk begraven dan werd vaak in de nabijheid van zijn graf een bord, waarop vermeld waren zijn wapen en het jaartal van geboorte en overlijden, opgehangen. Voor het ophangen van een bord diende men wel te betalen.

Na de komst van de Fransen in ons land in 1795 gaf de regering in 1798 bevel alle tekenen van onderscheid uit de kerken te verwijderen. De borden konden door de families, die daar recht op hadden, worden teruggekocht. Gebeurde dat niet dan werden ze vernietigd. In de diaconierekening van 1798 komt een post voor van 9 schell. afkomstig van door de kerk verkochte wapens die door de eigenaren waren afgestaan.

Hoe de thans nog in de kerk hangende wapenborden bewaard gebleven zijn en waar ze oorspronkelijk hebben gehangen, is onbekend. Het zijn alle rouwborden van eigenaars van het kasteel Popkensburg, toen de ambachtsheerlijkheid nog in het bezit van Middelburg was. De borden hebben jarenlang op het gemeente huis van Sint Laurens gehangen. Bij de opheffing van de zelfstandige gemeente Sint Laurens in 1966 zijn de wapenborden aan de kerk geschonken. De kerkenraad heeft ze laten restaureren.

Gelijk met deze borden heeft de kerk nog een schilderij, in 1702 door de landmeter Joannis de Neef vervaardigd, ten geschenke gekregen. Het is een plattegrond van Sint Laurens met links onder in vogelvlucht het kasteel Popkensburg. Dit schilderij hangt links onder het orgel.

Het door Joannis de Neef vervaardigde schilderij.

Op de wapenborden ziet men, uit de consistorie komende en de kerk links rondgaande, de volgende wapens.

- Walter Fourmenois, heer van Popkensburg, overleden 2 oktober 1653 te Middelburg en begraven in de koorkerk aldaar.
- Op de achterkant staat: Jonkheer Walter Fourmenois, geb. te Ceulen A° 1596 obyt 1653, wort A° 1631 Bij de koop heer van Popkinsburgh.

- Mr. Pieter Boudaen Courten, heer van Popkensburg overleden 5 februari 1668 te Middelburg en begraven te Sint Laurens.
- Achterzijde: D'heer Pieter Boudaen Courten, geb. te Rotterdam 1593, heer van Popkensburgh. Kieser der stad Middelburg, Bewindhebber van d'Oost Comp.

- Catharina Fourmenois, vrouw van Mr. Pieter Boudaen Courten, overleden 21 januari 1665 te Middelburg en begraven in de koorkeerk aldaar.
- Achterzijde: vrouw Catharina Fourmenois, geb. tot Ceulen 5 oktober 1598 trouwt binnen Middelburg 15 Julie 1618 Dhr. Pieter Boudaen Courten, word A° 1653 vrouw van Popkensburgh, bij overlijden van haar broeder Jonkheer Walter Fourmenois.

Pieter Courten overleden 15 juli 1624

Hortensia del Prado (moeder van Catharina Fourmenois), gehuwd met Jan Fourmenois, overleden 18 juni 1627 en 24 juni 1627 begraven in de koorkerk te Middelburg

Het orgel

Hoewel in de tweede helft van de 18^e eeuw bijna iedere dorpskerk in het bezit kwam van een orgel, heeft Sint Laurens tot 1906 daarop moeten wachten. Niet dat men niet eerder de behoefte daaraan gevoelde, maar de geldmiddelen lieten de aanschaf niet toe. Ds. Calkoen, in 1829 te Sint Laurens beroepen, merkt in 1844 op, dat het beroepingsfonds jaarlijks toeneemt en stelt de vraag of er uit dit fonds geld overgeheveld kan worden naar het kerkenfonds om een orgel aan te schaffen.

De kerkenraad kan niet met dit voorstel instemmen, daar de heer Verheye van Citters, de stichter van dit fonds, het voor andere doeleinden (beroepen) had ingesteld.

Hierna duurde het tot 1882 voor er weer over een orgel wordt gesproken.

De kerkenraad besluit dan pogingen in het werk te stellen om een orgel in de kerk te plaatsen. Tot dit doel wordt er een commissie in het leven geroepen die moet proberen gelden bijeen te brengen.

Kennelijk is dit mislukt, in de notulen wordt verder over de commissie gezwegen.

Eerst op 28 maart 1906 wordt er weer over een orgel gerept.

De voorzitter van de kerkenraad is van oordeel dat nu veel kans van slagen is om er een in de kerk te krijgen.

Men is aldus algemeen overtuigd van de noodzakelijkheid ervan, vooral nu de gemeente al enige maanden zonder voorzanger zit.

De kerkvoogdij, wel de wenselijkheid inziende, is echter van mening dat de kerkelijke financiën niet toereikend zijn. De Burgemeester van Sint Laurens zegt toe de kerkvoogdij fl 500,00 te schenken, zodra er gewerkt wordt aan de plaatsing van een orgel. Dit wordt als een zo bemoedigend begin gezien, dat er een orgelcommissie wordt benoemd. De commissie gaat voortvarend te werk. Reeds op 16 mei 1906 kan een kerkenraadsvergadering bijeen worden geroepen om tot bestelling van een pijporgel over te gaan.

Er wordt prijsopgave gevraagd bij fabrikanten nl. Mennes te Brigdamme, Bender en van Gelder te Leiden en Dekker te Goes. Na langdurige bespreking en nauwkeurige vergelijking wat betreft het aantal registers voor de verschillende orgels, valt de keuze op een orgel van Dekker, te leveren voor fl 1350,00.

Wel zal er een ander front moeten worden ontworpen daar het voorgestelde niet bevalt. Het orgel wordt voor de galerij geplaatst en zal in donker eikenhout worden geschilderd en met goud afgezet. Het orgel, totale kosten fl 1466,03 kan op de volgende wijze worden gefinancierd:

- Giften gemeenteleden fl 526,00
- Schenking erfgenamen ambachtsheer fl 100,00
- Diaconie fl 300,00
- Kerkvoogdij fl 500,00

Op 23 december 1906 heeft de inwijding plaats door de heer Van Os, organist van de Nieuwe Kerk te Middelburg.

De eerste door Sint Laurens benoemde organist is de heer J.W. van 't Hoff (burgemeester van Sint Laurens en zoon van ds. van 't Hoff). Hij ontving een jaarsalaris van fl 75,00, de orgeltrapper verdiende fl 15,00.

In 1936 moet het orgel dringend worden gerepareerd. Het krijgt dan gelijker tijd een elektrische windvoorziening.

Bij de restauratie van 1952 wordt het orgel, eigendom van de kerkenraad, overgedragen aan de kerkvoogdij. Het is dan bijna onbespeelbaar en geheel verouderd. Er zal worden onderzocht hoe hoog de kosten zijn om een ander te plaatsen. Uiteindelijk besluit men toch tot reparatie over te gaan. Op 8 mei 1952 wordt het slopen en repareren van het orgel gegund aan de heer Jan Giesen te Goes voor fl 5100,00 op voorwaarde, dat het weer voor jaren kan worden gebruikt.

De heer Jan Giesen ziet inderdaad kans het orgel, dat door deskundigen reeds was afgeschreven, zodanig te restaureren dat de organist bij de ingebruikname vol lof is over het instrument.

Restauratie 1952

In de loop der eeuwen zijn er aan de kerk de nodige onderhoudswerkzaamheden verricht. Tot 1798 gebeurde dit onder verantwoordelijkheid van de overheid, daarna onder die van de kerkelijke gemeente. Het was voor de kerkvoogdij vaak moeilijk de benodigde gelden bijeen te krijgen. Soms sprong de ambachtsheer bij, zoals in 1880 toen de ambachtsheer Jhr. Des Tombes, fl 500,00 voor dringende reparaties schonk. In 1938 ging de kerkenraad er toe over een 'Bouw- en Vernieuwingsfonds' op te richten om het herstel van het dak, dat gedeeltelijk in een slechte staat verkeerde, te kunnen financieren. Door het uitbreken van de oorlog kwam voorlopig niets van herstel, zodat de situatie er niet beter op werd. Door Duitse militairen was de torenbedekking beschadigd, waardoor lekkage in de klokkentoren optrad. Om te voorkomen dat het uurwerk, in 1930 geplaatst ter vervanging van een uurwerk dat zich nu in het Zeeuwse Museum bevindt, zou gaan roesten werd het uit de toren gehaald en opgeslagen.

Het in 1930 geplaatste uurwerk in de toren.

Tijdens de inundatie in 1944 kwam het zoute water bij hoge vloed in de kerk. Gelukkig was op 7 april 1944 besloten de oude ijzeren archiefkist met de belangrijkste archiefstukken en de koperen kandelaren van de kansel en het voorlezer kathedr voor de duur van de oorlog in de kluis van de 'Incassobank' te Middelburg te plaatsen. De directe schade door het water was echter wel dat het zout in de muren was gedrongen. Dit had tot gevolg dat de pleisterlaag blijft bladderen.

Na de oorlog was er veel herstel nodig aan het leiendak aan de noordzijde, de verwarming (de eerste kachel werd pas in 1925 geplaatst), het plafond boven de preekstoel, de lambrisering en het toreuurwerk en de luidklok. Op 10 oktober 1949 gaf het College van Kerkvoogden aan architect E.P. Messer te Amsterdam opdracht een plan en begroting te maken tot restauratie van het kerkgebouw. Monumentenzorg verstrekte alleen subsidie als het gehele kerkgebouw onder handen zou worden genomen en zoveel mogelijk in de oorspronkelijke staat gebracht. Men besloot daarom tot het volgende:

- Pleisterlaag zal van de buitenmuren worden verwijderd.
- Voor de ingang komt een portaal en daarboven een raam overeenkomstig oude afbeeldingen.
- De kerkraden die nu verschillend zijn zullen allen eenzelfde model krijgen en voorzien worden van zgn. antiek- of Oudhollands glas.
- Op de uiteinden van de daknok zullen grote knoppen worden aangebracht. Deze stonden er vroeger ook, te zien bijv. op de gravure van Pronk uit 1743. Bij de restauratie van 1784 zijn ze vanwege hun slechte toestand verwijderd. Het binnenportaal (in de jaren dertig werd hier de brandspuit gestald) zal verdwijnen en worden vervangen door een kleiner, dat niet de gehele breedte van de kerk beslaat. Daardoor zullen de twee achterste ramen weer geheel in de kerk te zien zijn.
- Het orgel wordt meer naar achteren geplaatst waardoor het dichterbij de voorgevel komt.
- De tuin wordt vergroot doordat het doophek weer in zijn oorspronkelijke stand wordt gebracht.
- De witte gewelfde zoldering zal worden vervangen door een recht houten plafond met zware balken en kinderbalkjes. Het gewelfde plafond was in 1872 aanbesteed hoewel de laagste inschrijver fl 100,00 boven de begroting zat. De kerkenraad had hiertoe besloten, omdat zowel van de zijde van de ambachtsheer als die van de gemeente grote belangstelling bestond voor deze verbetering van het kerkgebouw. Bovendien zou de preekstoel worden voorzien van gordijnen. Op 16 februari 1873 werd voorafgaande aan de preek, het verbeterde en verfraaide kerkgebouw ingewijd.

- De twee lichtkronen, in 1929 bij de aanleg van het elektrische licht aangeschaft, zullen blijven hangen. De armen zullen worden gedraaid waardoor de lampen naar boven zijn gericht.
- De oude bochten en lambrisering, die in slechte staat zijn, zullen worden vervangen door nieuwe banken.
- De zijpaden worden naar de zijmuren verlegd

Op 18 augustus 1951 keurde het ministerie van O.K.W. de restauratie plannen, geraamd op fl 47.000,00 waarvan O.K.W. 75% voor zijn rekening neemt, goed. Door enige tegenslagen was het pas mogelijk op 18 februari 1952 over te gaan tot aanbesteding. De kerk verkeerde inmiddels in een zo slechte staat, dat bij een flinke regenbui de kerkgangers bepaald niet droog zaten.

De heer S.A. Versluys te Middelburg nam het werk aan voor fl 44.600,00 exclusief schilders-loodgieterswerk dat respectievelijk door W.S. Pouwer voor fl 4.980,00 en fa. Jobse voor fl 8.883,00 werd aangenomen.

De kerk kon op 16 oktober 1952 weer in gebruik genomen worden. De totale kosten bedroegen uiteindelijk ca. fl 60.000,00. In 1970 werd de klokkentoren gerestaureerd. Nu heden ten dage bekoort de kerk van Sint Laurens nog altijd door zijn goede verhoudingen en afmetingen en het sfeervolle interieur gevormd door o.a. preekstoel, doophek en wapenborden.

Predikanten verbonden aan de Dorpskerk van Sint Laurens.

Pieter van Essen	1640 van Philippine	1649 naar Middelburg
Johannes de Meij	1649 van Zoutelande	1650 naar Middelburg
Isaac Sael	1650 van Kruiningen	1653 naar Zierikzee
Petrus van der Burcht	1653 van Waarde	1662 naar Vlissingen
Gualtherus Boudaen Courten	1662 proponent	1668 naar Veere
Abraham van de Voorde	1668 proponent	1675 overleden
Casper Verstegen	1675 van Serooskerke	1688 naar Middelburg
Wilhelmus Vermaten	1688 proponent	1691 naar Muiden
Balduinus Hunnius	1691 van Oostburg	1719 overleden
Samuël Wopkens	1720 van Sint Philipsland	1755 overleden
Thomas Jacobus Hoog	1758 van 's Heerenhoek	1764 naar Brouwershaven
Hendrik Reinier Siblinck	1764 van Zwaluwe	1767 overleden
Johannes Everhardus Kampmeijer	1768 van Giessendam	1784 overleden
Isaïc Hoek	1784 proponent	1789 naar Kapelle
Arnold Jacobus Clinge	1789 van Nieuwvliet	1820 overleden
Antonius Jacobus Buijs Ballot	1820 van Kloetinge	1823 naar Brakel
Jacobus Sanders van den Heuvel	1823 kandidaat	1826 naar Kortgene
Nicolaas Egbert Ernst Vetten	1826 kandidaat	1829 naar Renesse
Joan Hendrik Calkoen	1829 kandidaat	1871 emeritaat
Jacques David Sigal	1872 van Lage Zwaluwe	1873 naar Rijnsburg
Jan Wisse	1873 kandidaat	1878 naar Garijp
Simon Leonard van Stein Callenfels	1879 kandidaat	1882 naar Heerde
Gerrit Willem Aart de Veer	1883 van Bahr en Lottum	1885 naar Middelburg
Cornelis Snel	1886 van Zuid Beijerland	1890 naar Groote Lindt
Vacature	1890	1899
Johan Hendrik van 't Hoff	1899 van Den Bommel	1935 emeritaat
Johann Peter Simoons	1935 kandidaat	1947 naar Dieren
Hendrikus Johannes Jacobus Keijzer	1947 kandidaat	1951 naar Maasland
Wouter Adriaan Kalkman	1951 kandidaat	1958 naar Enter
Simon Willem Kok	1959 kandidaat	1967 naar Deventer
Alexander Jacob Adolf Ruijs	1967 kandidaat	1975 naar Arnhem
Andreas Fox	1975 kandidaat	1982 naar Amsterdam

Elly de Boer – Hessel	1982 kandidaat	1989 naar Nieuwegein
Steven Spanjer	1989 van Voorburg	2002 emeritaat
Vacature	2002	2004
Annemarie Hagoort	2004 van Wichmond	2014 naar Hilvarenbeek
Vacature	2014	2019
Anke Dekker	2019 van Brielle	2024 naar Tweestromenland
Joke van Voorst	2024 van Koudum	

Geschiedenis Dorpskerk Sint Laurens in jaartallen

- Ca 1250 Bouw kasteel Popkensburgh. In 1863 wordt het weer afgebroken. De stenen worden gebruikt in Middelburg ten behoeve van huizenbouw.
Alle in het kasteel verzamelde documenten worden door Het Zeeuwse Genootschap Der Wetenschappen gered en later uitgegeven als Zeelandia Illustrata.
- 1323 Eerste melding van een kapel, gewijd aan Sint Laurentius.
- 1562 De kerk op Brigdamme brandt af. Er wordt gezamenlijk gekerkt in Sint Laurens.
- 1566 Beeldenstorm. In hoeverre de kapel schade opliep is onbekend.
- 1572/1574 Beleg van Middelburg en Popkensburgh door de Geuzen. Alles wat in de weg stond voor de belegering werd gesloopt, waarschijnlijk ook de oude kapel. Er bestaan diverse varianten over de afbraak van de oude kapel.
- 1576 Alleen de zo genoemde Gereformeerde Kerk wordt als kerk erkend in de Nederlanden.
- 01-04-1644 Aanbesteding bouw van een nieuwe kerk op de fundatie van de oude kapel. Alle oude stenen voor zover nog aanwezig worden hergebruikt. Maten van de nieuwe kerk zijn 68 x 34 x 21 Middelburgse voeten.
- 1644 In de toren komt een uurwerk met “waag” als tijdregelaar, gemaakt door een smid.
- 1646 Een klok wordt door de stad Middelburg aan de nieuwe kerk geschonken. Voor 1934 gaat deze klok kapot en er wordt dan door de gemeente Sint Laurens in 1934 een nieuwe klok gekocht en in de toren gehangen.
- 1657 Christiaan Huygens vraagt octrooi aan op de toepassing van de slinger in uurwerken voor een nauwkeuriger tijdmeting.
- 1670/1700 Het uurwerk in de toren wordt omgebouwd van “waag” naar slingeruurwerk.
- 1681/1682 Grondige verbouwing van de kerk en bouw van de galerij in de kerkzaal.
- 1784 Omvangrijke restauratie aan de kerk en toren uitgevoerd. De staande spil waar de haan op rust heeft als kenmerk 1776 (inspectie 2010)
De knoppen op de einden het kerkdak zijn verwijderd. In 1952 weer hersteld.
- 1798 en 1801 Bataafse republiek: Scheiding tussen kerk en staat. Een staatsregeling bepaalt dat kerktorens in principe eigendom blijven van de burgerlijke gemeenten, tenzij anders is overeengekomen. Voor Sint Laurens geldt dat het onderhoud (aan de toren) altijd door de kerk is uitgevoerd. Hiermede blijven wij eigenaar van het gehele kerkgebouw. Waarschijnlijk is de bouwwijze van de “toren-ruiter en de zeer geringe hoogte” debet aan deze situatie. Zie gegevens van de VKB.

- 1816 Ontstaan van de burgerlijke gemeente Sint Laurens door samenvoeging van de Ambachtsheerlijkheden Brigdamme en Sint Laurens, beiden bestuurd door de heer van Popkensburg.
- 1823 Bewoner en heer van Popkensburg Jacob Verheye van Citters overlijdt en wordt in het graf, rechts van de ingang van de kerk, begraven. Er wordt een gedenksteen met een smeedijzeren hekwerk tegen de gevel geplaatst. Volgens overlevering zou de Nederduits Hervormde Gemeente te Sint Laurens een eeuwig durende onderhoudsplicht zijn aangegaan. Wat de baten waren voor deze actie is niet bekend. Na 1823 is het kasteel nooit meer bewoond geweest.
- 1830 Wet op het ter aarde bestellen wordt aangenomen. Er is nu een verbod op het begraven in kerken.
- 1863 De kleinzoon van Jacob Verheye van Citters, Jacob de Witte van Citters verkoopt het kasteel aan J. Agelink van Rentergem, die het laat slopen.
- 1862/1863 Rouwborden van Popkensburgh komen in de kerk te hangen, Het schilderij van de landerijen komt in het gemeentehuis. Het kasteel wordt afgebroken.
- 1872 Gewelfd plafond in de kerk gemaakt.
- 1896 De stoelen in de kerk worden vervangen door banken, zoals toen rondom in de kerkzaal aanwezig waren.
- 1906 Orgel gekocht en wordt voor de galerij, op poten, opgesteld.
- 1924/1925 Aanleg van een nieuwe begraafplaats aan de Noordweg in Sint Laurens. De vroegst te traceren datum van een begraving is 13 december 1925. De laatste begraaf datum op de oude begraafplaats achter de kerk stamt uit 1924.
- 1925 Eerste kolenkachels in kerk geplaatst
- 1927 Kusters woning (Van Cittersstraat 71) door de Nederduitsch Hervormde Gemeente aangekocht.
- 1927 Kerklaan wordt geopend.
- 1928 Oude consistorie afgebroken en een nieuwe grotere wordt op dezelfde plaats gebouwd.
- 1929 Elektrische verlichting op Sint Laurens en in de kerk doet zijn intrede. Kroonluchters met lampen naar beneden gericht. In 1952 zijn de armen omhoog gedraaid. In 2008 zijn kaarslampen gemonteerd.
- 1931 Ter gelegenheid van de opening van het nieuwe gemeentehuis aan de Noordweg worden door de kerkenraad de rouwborden in bruikleen gegeven aan het stadhuis.
- 1931 Nieuw uurwerk in de toren geplaatst door Fa. van Bergen Midwolda. Drie wijzerplaten aangebracht. Aan de westzijde niet. Tevens wordt een nieuwe stalen luidstoel geleverd, waarin de oude klok uit 1646 komt te hangen.

- 1933 De elektrische straatverlichting wordt aangelegd.
- 1934 De gemeente Sint Laurens schenkt een nieuwe klok aan de kerk.
Na bestudering van foto's in het Zeeuws Archief het volgende: Voor 1931 hing de luidbel in een houten stoel en rechte as. Dit zat in de weg om de aandrijving van de wijzerplaten te realiseren. De bel 1646 werd hierom in de stalen stoel met krukas maar zonder contragewicht opgehangen. Deze actie heeft de oude bel niet overleefd en scheurde vermoedelijk als gevolg van veel te grote reactiekrachten. Dit getuigt van weinig vakmanschap bij Fa. van Bergen Midwolda. Zie voor details het pamflet "luidstoel/luidwerk".
- 1935 Nieuwe pastorie aan de Oranjelaan (eerst Breewegje, nu Boudaenlaan) gebouwd.
- 1936 Orgel gerepareerd en elektrische luchtblazer gemonteerd.
- 1940 Op 1 november wordt de oude begraafplaats achter de kerk gesloten en geruimd.
- 1942 Luidbel uit 1934 uit de toren gehaald i.v.m. gebrek aan edele metalen.
- 1944 Inundatie van Walcheren. Elke springvloed komt het zeewater in de kerkzaal.
- 1947 Schuilbunker in de tuin van de pastorie gesloopt.
- 1949 Nieuwe luidbel gegoten. Gewicht 345 kg. Diameter 82 cm. Toon B244 Hz. Luidstoel is aangepast met een nieuwe krukas. De reactiekrachten blijken later toch nog veel te groot voor de toren.
- 1950/1951 Sloop oude- en bouw nieuwe kosterswoning Van Cittersstraat 71.
- 1951 Invoering naam: Hervormde Gemeente te Sint Laurens. De oude aanduiding Nederduitsch Hervormde Gemeente te Sint Laures vervalt. Nieuw is de naam Kerkorde der Nederlandse Hervormde Kerk.
- 1952 Grote restauratie kerkgebouw en consistorie. Een en ander was reeds in 1938 in gang gezet maar de tweede wereldoorlog voorkwam dit.
- 1952 De galerij verdwijnt en het orgel wordt naar achteren verplaatst. Het orgel wordt ook gerestaureerd. De achterste kerkramen worden in de kerkzaal weer zichtbaar.
Aan de kerk oostzijde wordt een portaal gebouwd ter vervanging van de ruimte onder de galerij. Het gewelfde plafond verdwijnt weer en wordt weer vlak. In de kerkzaal komen nieuwe banken. Het tuinhek wordt weer op de originele plaats teruggezet.
- 1952 De knoppen op de einden van het kerkdak komen weer terug. Een vierde wijzerplaat aan de westzijde van de toren wordt door de gemeente Sint Laurens geschonken.

- 1952 Een stelsel van betonnen rookkanalen op de kerkzolder en gemetselde in de zijmuren worden gebouwd ten behoeve van de kolenkachels.
- 1955/1957 Op de plaats van het “schoolpadje” wordt de Van Cittersstraat deel twee aangelegd.
- 1958 Nieuwe avondmaalstafel gekocht.
- 1961 Eerste voorzichtige stappen in het ontstaan van de SOW beweging worden gezet.
- 1961 Kolenkachels worden afgeschaft. Gasgevel kachels geplaatst, zes in de kerk en een in de consistorie. Gasleiding aanvoer loopt onder het pad naar de consistorie. De verdeelleiding naar alle kachels loopt buitenom in de grond, langs de noord-, west-, en zuidgevel van de kerk en consistorie
- 1961 Opknappen van de consistorie i.v.m. weghalen kolenkachel. Tevens wordt een toilet aan de consistorie gebouwd en wordt op de plaats van het oude privaat een keukentje gemaakt.
- 1961 Elektrische verlichting op de wijzers en wijzerplaten gemonteerd door Fa. van Bergen Midwolda.
- 1964 De kerk wordt een rijksmonument.
- 1964 Bouw schuurtje bij de kosterwoning.
- 1966 Bij de gemeentelijke herindeling van Walcheren, waarbij Sint Laurens een wijk wordt van de Gemeente Middelburg, worden de rouwborden en het schilderij uit Popkensburgh weer naar de kerk gebracht en opgehangen.
- 1967 Eerste behandeling door Fa. Conserduc in de kapspanten e.d.
- 1967 Pastorie wordt opgeknapt.
- 1968 De kerk krijgt een blauw embleem als herkenning als rijksmonument.
- 1970 De toren wordt vervangen. Staanders en ander buitenhout is van Afzelia en de rest van grenen. De kapspanten in de kerk worden vanwege het sterk toegenomen totaalgewicht van de toren (nu ca. 9,5 ton, voorheen <6 ton) verzwaaard. Van de oude spits zijn alleen de spil en de gebogen spanten hergebruikt. Een deel van de luidstoel wordt vernieuwd.
- 1973 Stichting Monumentenwacht Nederland opgericht. Dit landelijke voorbeeld wordt door diverse provincies en particuliere bedrijven overgenomen.
- 1973 De rouwborden worden gerestaureerd door dhr. J.A. Sakko uit Tholen. De lijsten om de borden worden door J. Mesu nieuw vervaardigd.
- 1975 Door de gemeente Middelburg wordt een jaarlijkse subsidie verleend voor het in stand houden van- en de exploitatie kosten voor de openbare tijdaanwijzing en luiden vanaf de toren.

1975	CV in de pastorie aangelegd.
1977	Preekstoel in de kerkzaal en de spanten en het dakbeschot van de consistorie worden met HPAI van Conserduc behandeld. De consistorie zolder is hevig aangetast. In de preekstoel zit de bonte knaagkever.
1978	Een elektrisch luidwerk, type JEKA van de Fa. de Klok uit Aarle Rixtel wordt gemonteerd. Bediening is met drukknoppen. Later gaat dit met tijd klokken en wordt automatisch geluid.
1978	De provincie start met het verlenen van onderhoudssubsidies aan eigen- en rijksmonumenten. Deze subsidie regeling stopt per 1 januari 2012.
1978/1980	Slopen van de betonnen rookkanalen en schoorsteen op de kerkzolder om gewicht in de kapspanten zoveel mogelijk te verlagen.
1979	Restauratie van de wijzerplaten en wijzerwerken uitgevoerd. Het complete stangenstelsel vernieuwd.
1983/1984	Groot onderhoud aan het orgel. Het stoken met kolenkachels en de latere gaskachels hebben het houten orgel sterk aangetast.
1984	Najaars- activiteitenmarkt (geld gebrek)
1985	Luidbel en juk gebalanceerd omdat de toren door te grote reactiekrachten los wrikte in de kapspanten en schade maakte aan de leien. Zie het verhaal over luidstoel en luidbel van november 2013.
1985	Goten aan de kerk vervangen. Gootbeugels in de zinkverf gezet. Drie extra hemelwater afvoeren rondom aan de goten gemaakt. Rond de kerk een nieuwe 110 mm afvoerleiding naar de Kasteelstraat gelegd. Deze zaken waren een antwoord op de doorgaans natte muren, vooral in de buurt van de trekbalken.
1987	Nieuwe anker palletten gemaakt in het van Bergen uurwerk. Loopt nu een stuk nauwkeuriger. Deze palletten zijn slecht hardbaar en slijten snel.
1989	Ontstaan van de 10 en éénjarige BROM subsidie regeling bij het RACM. De Gemeente Middelburg vult de subsidies van provincie en RACM aan tot maximum fl. 250.000,00 per jaar na overleg rekeningen. In 2010 stopt de gemeente hiermee.
1989	Pastorie met vrijwilligers opgeknapt.
1990	Zware storm op 25 januari. Vlaggenmast (hout) van de gemeente is gebroken en heeft schade gebracht aan de leien.
1990	Kosterswoning verkocht aan de familie de Korte (e.e.a. om het kerkelijk kapitaal aan te vullen).
1990	Aanleg van CV in de kerk. Er wordt gebruik gemaakt van een gewone kamerthermostaat. Er komen afsluiters in de leidingen naar de kerkzaal ter

hoogte van het tuinhek. Er was niet voorzien in een drukgeregelde bypass over de ketel. Deze ketel heeft het na een paar jaar begeven door oververhitting, in de situatie “alleen stoken op de consistorie”.

- 1990 Voet van de preekstoel ontdaan van bonte knaagkever en gerepareerd met behulp van epoxy vulmiddel.
- 1991 Dakvlak zuid gerestaureerd en voorzien van nieuwe leien. Type Anger Lei EF 30x20. Dakbeschot is opnieuw belegd met hechthout platen: CDX, geïmpregneerd met conserduc.
- 1992 Grootschalig schilderwerk aan het interieur (balken, muren, ramen) van de kerkzaal. Attentie voor aantasting van de trek balk koppen. Ramen ook aan de buitenzijde geschilderd.
- 1993 Weersafhankelijke regeling op de CV gemonteerd. De kamerthermostaat blijft nog bestaan. De watertemperatuurvoeler van de regelaar is op de retourleiding geplakt voor een stabiele regeling.
- 1993 Rommelmarkt georganiseerd met doelstelling opknappen pastorie.
- 1993 Alle zinkwerk aan de pastorie is vervangen.
- 1993 Riolering pastorie ontstopt. Tussen de voorste ontstop put en het hoofdriool, zijn de leidingen door de Gemeente Middelburg vervangen, omdat op de bestaande leidingen een boom van de gemeente was geplant.
- 1993 Inspectie luiken aangebracht in het plafond van de hal en in de torenspits. Bitumin Gootdicht in de goten gesmeerd. Er is voegwerk uitgevoerd aan de zuidmuur. Hamoline impregneer op een deel van de zuidmuur gesmeerd. Dakramen in het kerkdak verwijderd.
- 1994 Aanleg nieuwe afvoer van het toilet in de consistorie naar de Kasteelstraat. Er is verstopping door boomwortels.
- 1994 Ladderhaken aan de toren bevestigd in het kader van veilig werken.
- 1994 Haan en bal opnieuw verguld. Kruis opnieuw verzinkt en in de bitumen gesmeerd.
- 1994 Invoering van het plastic geld.
- 1995 Regeling van de CV in de kerk aangepast aan de bediening. De thermostaat in de kerk vervalt. Er komt een zgn. vorst beveiliging. Deze houdt de kerkzaal boven de 12 graden.
- 1995 Balkkoppen van diverse trek balken gerestaureerd met glasvezel en epoxyharsen. Aantasting door de bonte knaagkever. De aantasting was erg ver gevorderd. Grote delen van de trek balken en spanten zijn geïnjecteerd (670 x) tegen de bonte knaagkever.

1995	Ringleiding voor slechthorenden aangelegd, rondom in de stenen plinten van de kerkzaal.
1995	Voegwerk deel zuidmuur gerepareerd. Mortel ¼ witte portland cement, ¼ grijze portland cement en 4 delen grof zand.
1995	Bestrating toegang kerk en consistorie verbeterd.
1996	Dakbeschot van de consistorie vervangen, alsmede de muurplaat en een deel van de zoldervloer aan de noordwestzijde. De loodslab aan de kerkmuur west boven de consistorie is ook vervangen.
1996	Gehele elektrisch leidingsysteem op de kerkzolder vervangen.
1997	Groot onderhoud binnenzijde pastorie.
1997	Onderhoud kerkmuren en goten.
1997	Restauratie schilderij van Popkensburgh door Fa. de Maat.
1997	Schilderwerk buitenom aan de kerk.
1998	Officieel schrijven van het RACM dat de consistorie ook deel uitmaakt van de kerk.
1998	Diverse te grote bomen in de kerktuin (oude begraafplaats) gerooid. Na 2003 wordt dit door de Gemeente Middelburg verder gerooid.
1999	Verlichting aan de wijzers vervangen.
1999	Bestrijding bonte knaagkever in de lambrisering, de banken van de ambtsdragers, de preekstoel en het hek, volgens de methode Wijhe.
1999/2000	Restaureren dakvlakken noord, west, oost en halletje. Tevens vervangen van alle leien. Dakvlakken gerepareerd met hechthout CDX 12 mm, geïmpregneerd met conserduc. De leien zijn Anger Lei EF 30x20. De nokken zijn aangesmeerd met flexim pasta.
2000	Orgelfront, deuren, meterkast en deurkozijnen geschilderd.
2000	Pastorie geschilderd.
2000	Uitstomen lambrisering en banken tegen de bonte knaagkever met een elektrische stoomvormer.
2001	Grond overdracht pastorie naar Boudaenlaan 4. Grond overdracht kerktuin t.b.v. de bouw van 4 woningen. In ruil hiervoor krijgt de kerk een extra stuk tuinmuur.
2001	Raamkozijn consistorie zuidzijde onder drempel vervangen.
2001	De toren buitenom geschilderd. Alle staalwerk in de bitumen gezet.
2002/2003	Noordmuur opnieuw gevoegd met mortel

No: M110 van Fa. Jahn.

- 2003 Schilderen ramen kerk, boeiboord en voordeur buitenzijde aan de kerk.
- 2003 Nieuwe CV ketel gemonteerd in de consistorie.
- 2003 12 stuks bronzen ladderhaken bevestigd aan de toren.
- 2003 Kerktuin verkocht aan de Gemeente Middelburg. Twee en een halve meter rond het kerkgebouw blijft eigendom van de kerk.
- 2003 Interim rapport Commissie herinrichting kerkzaal wordt gepresenteerd. Dit wordt voorlopig opgeschort wegens geldgebrek.
- 2004 De SOW beweging wordt nu officieel de uit de Nederlands Hervormde Kerk, de Gereformeerde Kerk en de Evangelisch-lutherse Kerk.
- 2004 Pastorie wordt i.v.m. benoemen nieuwe predikante grondig verbouwd. Op de platte daken komt nieuwe bitumen.
- 2004 Start bouw van loop bordessen in de kaspanten en de zolder.
- 2005 Lekkage aan plat dak voorzijde pastorie. Uitloop van het regenwater breder gemaakt. EPDM in de bijbehorende kilgoot geplakt.
- 2005 Een herzien interim rapport herinrichting kerkzaal wordt gepresenteerd. Wordt ook niet uitgevoerd maar er wordt gezocht naar geldmiddelen.
- 2006 Geiser in de consistorie vervangen door een bovenbouw elektrische boiler. Deze staat op de zolder.
- 2006 Hardstenen deksel op de regenput vernieuwd. Gootbeugels en ankers geschilderd.
- 2007 Loop bordessen in de kaspanten verder uitgebreid.
- 2007 Stormschade door wegwaaien van het luik van de toren. Enige leien defect en vervangen. Het luik was naast de grote boom in de kerktuin aan de Van Cittersstraat terecht gekomen.
- 2007 Bezoek van de Stichting tot Behoud van het Torenuurwerk aan de kerk en het Zeeuws Museum. Overleg over museale opstelling van het uurwerk uit 1644.
- 2007 Alle onderdorpels van kozijnen aan de pastorie geschilderd.
- 2008 4 september: rondom en in de kerk grote antiekmarkt en evenementen dag ten behoeve van de ombouw kerkzaal, inclusief start subsidieaanvragen aan diverse stichtingen zowel lokaal en landelijk.
- 2008 Nieuwe hardbare palletten in anker gang van het van Bergen uurwerk 1931 gemonteerd. Zie 1987.

- 2008 Kerkzaal vanaf eind augustus in ombouw. Er wordt tijdelijk in het wijkgebouw gekerkt.
De ombouw behelst het verwijderen van de banken, het vervangen van de vloer, inclusief aanleg van een vloerverwarming en aanleg van een nieuwe CV leiding systeem en CV besturing. Aankoop stoelen, vervangen gordijnen en waar nodig schilderen. Ten behoeve van materiaal opslag, wordt een hijsinstallatie naar de zolder gemaakt. Hiertoe wordt een “blind” hijsluik gemaakt. Het beloopbare deel van de zolder wordt sterk uitgebreid. Een aanzienlijk deel van de meterkast en elektriciteitsleidingen en verlichting wordt vervangen. Er komen een nieuwe geluidsinstallatie, een beamer en een laptop. Tijdens het bewerken van de oude vloer welke vrijkwam na verwijdering van de banken met plankenvloer, bleken er nog twee grafzerken te liggen naast de al bekende 2 stenen aan de zuidwest zijde. Onder de twee onbekende stenen waren geen skeletten aanwezig. Waarschijnlijk al geruimd in 1896. De twee aan de zuidwest zijde bleken dekstenen te zijn van een oude grafkelder. Omdat een muur in deze kelder al ver doorgebogen was is besloten om deze grafkelder vol te storten met zand tegen instorting gevaar en de twee stenen weer terug te plaatsen in de oorspronkelijke staat. Ook in de grafkelder waren geen skeletten aanwezig. De ruiming van deze kelder is onbekend, maar vermoedelijk vlak na het reinigen na de Inundatie overlast in 1945. Alle werkzaamheden uitgevoerd in eigen beheer middels grote groep vrijwilligers vanuit onze gemeente. Financiering gehele project uit giften, subsidies, verkoop kerkbanken, opbrengst antiek en evenementen dag van 04 sept 2008, en de vele andere activiteiten. Opening nieuwe kerkzaal in December 2008
- 2008 Boogramen aan zuid- en oostzijde in en uitwendig gekit en geschilderd. Veel ruiten lekten water via de oude stopverf naden.
- 2008 Leuningen rond de loop bordessen in de kapspanten gemaakt. Vier afgekeurde ladders vervangen door nieuwe exemplaren.
- 2008 De stenen waar de kerk van gemetseld is, zijn van een harde kwaliteit. De zout aantasting uit 1944/1945 zal weinig invloed hebben hierop.
- 2009 Lekkage aan het plat dak aan de noordzijde van de pastorie. De afloop van dit dak is aangepast zoals in 2005.
- 2009 Schilderen en kitten in en uitwendig, van de boogramen aan de noordzijde. Voordeur kerk, consistorie deur, ramen keuken en toilet geschilderd.
- 2009 Steunbeer afzaten ontdaan van mos en geïmpregneerd. Steunbeer zuidwestzijde gerepareerd.
- 2009/2010 Zaken rond het in bruikleen verkrijgen van het uurwerk uit 1644 uitgewerkt. De kerkenraad gaat 11 mei 2010 akkoord.
07-10-2010 wordt het uurwerk in de kerk opgesteld.
- 2010 Veel werk in verband met de ontdekking van nieuwe bonte knaagkever aantasting, houtwormen boktor in diverse delen van het gebouw. Twaalf liter conserduc PER-100 wordt verwerkt.

- 2010 Schilderen toren buitenom. Hiertoe wordt een steiger gebouwd om de toren. Tevens worden de wijzerwerken gerestaureerd en ook de wijzerplaten opnieuw geschilderd en de cijfers verguld.
- 2010 28 Augustus: antiekmarkt en evenementen dag t.b.v. de financiering opknappen consistorie. E.e.a. brengt genoeg geld om te starten met opknappen.
Er wordt een nieuwe keuken geplaatst tegen de zuidmuur. Radiatoren worden verplaatst. Oude keuken wordt afgebroken en wordt een tweede toilet. Tegen de noordwand komt een kastenwand. Een nieuw plafond wordt opgehangen inclusief verlichting. In de meterkast een extra groep bijgemaakt voor de keukenapparatuur. Alles wordt opnieuw geschilderd en aangekleed.
- 2010 Nieuwe kerstboom standaard wordt aangeschaft.
- 2010 Wederom lekkage op het noorddak van de pastorie. Dakrand en dak wordt grondig gerepareerd. De lekkage ontstond steeds met harde oosten wind.
- 2011 Subsidie aanvraag voor de BRIM op 15 januari ingeleverd op het RCE kantoor in Amersfoort. Subsidie wordt vanwege budget problemen bij het RCE afgewezen.
- 2011 Start groot onderhoud aan het orgel. Er wordt een nieuwe luchtpomp geleverd. Een vocht regulerings-systeem wordt in de orgelkast geplaatst. In de lucht aanzuig komt een filter, omdat de orgelpijpen wel erg vuil geworden waren. Hoofduitvoerder fa Pels en van Leeuwen middels ondersteuning vrijwilligers vanuit onze gemeente. Financiering grotendeels middels subsidieverstrekkers.
- 2011 Een nieuwe BRIM aanvraag 2012 gaat weer naar Amersfoort en wordt nu wel gehonoreerd.
- 2011 Draagbalken en kaspanten, direct onder de toren worden verstevigd. Twee scharnier-duimen aan de grote toegangsdeuren worden vervangen door roestvaste duimen. De muren waren door de roest gescheurd.
- 2012 CV ketel in de pastorie vervangen door een HR-combi. De elektrische warmwater boiler verval. De gehele pastorie wordt buitenom kaal gezet en opnieuw geschilderd. Er was erg veel extra werk als gevolg van houtrot door inwatering.
- 2012 Het schilderij Popkensburgh is door de Fa. Durenkamp te Biervliet beoordeeld. Er zijn een paar kleine reparaties uitgevoerd.
- 2012 Door de NH Kerk, met oa Dorps- en Oranjevereniging is een dorpsbrede kunst-cultuur en antiekmarkt in en rondom kerkzaal georganiseerd. Dit t.b.v. geldinzameling elektrificatie torenuurwerk en restauratie luidbel. Tevens start subsidieaanvragen aan landelijke stichtingen en sponsoring aan lokale ondernemers / particulieren. Hoofdaannemer uurwerk / luidbel fa Vellema

torenuurwerken te Hallum. Werkzaamheden ter plaatse door diverse vrijwilligers vanuit onze gemeente. Financiering gehele project door; opbrengsten dorpsdag 25 augustus, sponsoring diverse stichtingen en ondernemers, Dorpsvereniging- Sint Laurens, Gereformeerde Kerk en vele anderen. (zie plaquette in de kerktuin),

- 2012 Het uurwerk uit 1644 wordt compleet gemaakt en kan zonder verdere restauratie weer lopen.
- 2012 Restauratieplan uurwerk 1931 en plannen voor automatisering en het opknappen van de luidstol wordt opgesteld.
- 2012 In september wordt een omgevingsvergunning verleend door de Gemeente Middelburg.
Na aanvragen bij diverse leveranciers wordt het complete project gegund aan de Fa. Vellema te Hallum.
- 2013 Alle ramen in de pastorie worden aan de binnenzijde opnieuw gekit en geschilderd.
- 2013 Verstopt riool in de tuin van de pastorie opgegraven en laten ontstoppen. Oorzaak aangekoekte zeepresten.
- 2013 Week 8 gestart met uitvoering van het torenproject. Uurwerk 1931 en de kokkenstoel gaan op transport naar Hallum. Week 20 start de opbouw van alle elektronica, de klokkenstoel, de uurwerk motor, slaghamer motor en de nieuwe luid motor. Het van Bergen uurwerk uit 1931 wordt museaal opgesteld p de kerkzolder in een verlicht kabinet.
- 2013 In de muren van de consistorie worden alle sterk geroeste blinde muurankers vervangen door ankers van roestvast staal. De muren worden gerepareerd omdat deze ontzet waren door de roestende ankers.
- 2013 De nokstenen op het kerkdak worden opnieuw op de nokken gelijmd met Flexim en Polymax kit. Onder elke stootvoeg ligt nu een strook lood. De bliksemafleiders zijn opnieuw getest.
- 2014 Hijsluik in de zolder van de kerkzaal veilig gemaakt met een “ophaalbrug” constructie.
- 2014 Boograam noordoost gerot hout vervangen. Stucwerk in het halletje vervangen. Voegwerk op maaiveld hoogte langs de zuidmuur gerepareerd. Een verborgen gebrek van de steunberen onder de grond gerepareerd. De kalkmortel was op diverse plaatsen verdwenen, waardoor stenen uit de fundatie loslieten.
- 2014 Afzaten van de steunberen aan de zuid- oostgevel gerepareerd. Veel voegwerk en stenen lagen los.
- 2014 Besluit tot verkoop van de pastorie.

- 2015 Vier stuks boogramen aan de buitenzijde geschilderd. Het raam zuidwest en zuidoost worden gerepareerd. Rotte raamroeden en drempels.
- 2015 Naar aanleiding van de defecte steunberen wordt alle beplanting tegen de zuidmuur verwijderd en de tuin met grint aangelegd.
- 2015 Diverse malen storing (wateroverlast) aan de CV ketel. Achteraf bleek er een dode vogel in de afvoer te liggen. Afvoer afgedekt met een rooster. Dit ontbrak.
- 2015 Geconstateerd dat de regenbak in verbinding staat met het riool. Met veel regen komt rioolwater in deze bak.
- 2015 Diverse pictogrammen aangebracht in het kader van de ARBO.
- 2015 Groot flat screen en camera aangeschaft. Het monumentale uurwerk wat boven staat is nu voor publiek zichtbaar.
- 2015 Geconstateerd dat het rotten van de raamroeden veroorzaakt wordt door condensvorming aan de binnenzijde van de kerkramen, samen met de slechte staat van de oude stopverf.
- 2015 Per september is ds. Dirk Meijvogel in tijdelijke dienst van de beide kerken op Sint Laurens benoemd. Zijn opdracht is; onderzoek naar de mogelijke samenwerking en/of samenvoeging van beide gemeenten.
- 2016 In januari is de NH pastorie, Boudaenlaan 2, verkocht.
- 2016 In mei wordt het onderzoeksrapport van ds. Meijvogel over de samenwerking van beide kerken gepresenteerd. er wordt uitgegaan van volledige samengaan van beide kerkgemeenschappen. Het project heet "samen verder". De naam wordt Protestantse Gemeente Sint Laurens.
- 2016 Alle ramen inwendig in de kerkzaal zijn gekit en geschilderd, alsmede nog drie kerkramen aan de buitenzijde.
- 2016 I.v.m. Arbo regels zijn aan de voordeuren van de kerk; grendels, deurkrukken en tochtstrippen aan de deuren onder het orgel aangebracht en gewijzigd.
- 2016 Twee stuks hemelwater afvoeren aan de noordzijde zijn vervangen.
- 2016 Per 1 juli is de nieuwe "Erfgoedwet" van kracht geworden. De bestaande monumenten wet 1988 komt hiermee te vervallen. De BRIM regeling wordt de SIM regeling. De spelregels blijven ongeveer gelijk. De subsidie wordt maximaal 60%.
- 2016 Alle ramen en deuren aan de consistorie zijn "hersteld". Dit project is door sponsors bekostigd.
- 2017 In het kader van "samen verder" is door beide gemeenschappen gekozen om de oude Dorpskerk op Sint Laurens als kerk te behouden.
- 2017 Informatieborden aan de kerk vervangen en in de kerktuin gerestaureerd.

- 2018 Het gehele jaar is tussen de beide “kerken” overleg geweest. Een nieuwe
gemeenschap onder de naam Protestantse Gemeente Sint Laurens krijgt vorm.
- 2018 Noordmuur fundatie inclusief de steunberen tot 70 centimeter diep
opgegraven.
- De staat van de funderingen was erg slecht. Er zijn flink wat stenen nieuw
ingemetseld.
- 2019 jan. De Protestantse Gemeente Sint Laurens is een feit en krijgt vorm onder een
nieuw Logo, ontworpen door het gemeentelid André Kappert.

Bronnen

- Ermerins, J. Eenige Zeeuwse Oudheden, uit echte stukken opgehelderd en in het licht gebracht. Het slot en ridder hofstad Popkensburg benevens de heerlijkheid Sint Laurens in Walcheren, Middelburg 1784.
- Gemeente Archief Middelburg, Hervormde Gemeente te Sint Laurens.
- Gemeente Archief Middelburg. Zeeuwse historie in krantenknipsels verzameld door L. van Wallenburg.
- Gemeente Archief Middelburg. Aanwinsten 1985 nr. 4.
- Horst, J.J. van der. De kerken en parochies op Walcheren. Bijdragen tot de geschiedenis van het bisdom Haarlem. 1878, 1879, 1880.
- Janse, H. kerken en torens in Zeeland. Zaltbommel, 1969.
- Langevelde, H. van en Verbeek, W.A. Sint Laurens en Brigdamme in plaat en prent. Biggekerke 1974.
- Meerkamp van Embden, A. de oudste geschiedenis van Popkensburg en Sint Laurens. Archief Zeeuwse Genootschap 1935.
- Zeeuws Archief. Notulen van de Staten van Zeeland en Gecommitteerde Raden van Zeeland, no 500, 1837.
- Zeeuws Archief. Aanwinsten 1960 no 17 sub. 120.

Met dank aan de heer R.W Swerus en de medewerkers van het Gemeente Archief Middelburg.

Met dank aan de heer L.J. de Pagter voor het overzicht 'Geschiedenis Dorpskerk Sint Laurens in jaartallen'.

Samenstelling D.J. Louws

Sint Laurens 2025